

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

27 ΜΑΪΟΥ 2013

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A. Μετάφραση

Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινότητα έχει συγκροτηθεί για χάρη ενός αγαθού (πράγματι για χάρη εκείνου που θεωρείται ότι είναι αγαθό· όλοι κάνουν τα πάντα), είναι φανερό ότι όλες οι κοινότητες αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό· και μάλιστα αυτή που είναι ανώτερη απ' όλες και περικλείει όλες τις άλλες αποβλέπει στο ανώτερο απ' όλα τα αγαθά. Αυτή είναι η λεγόμενη πόλη ή κοινωνία πολιτική.

Όμως επειδή η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλο αλλά αποτελείται από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρέπει πρώτα να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι ένα σύνολο από πολίτες. Επομένως, πρέπει να ερευνησουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποια είναι η ουσία της έννοιας πολίτης. Πράγματι, για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες. Δηλαδή δεν υπάρχει ομοφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης: κάποιος, ενώ είναι πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, συχνά δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

B.1

Ο Αριστοτέλης συνήθιζε να ξεκινά την έκθεσή του με μια γενική πρόταση και να προχωρεί ύστερα στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι κατά φύσιν ν' αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα και ύστερα να περνούμε στα ειδικά, στα επιμέρους θέματα (τά περί ἕκαστον ἴδια). Μάλιστα είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι μία μέθοδο που την έβρισκε κατάλληλη για τη μελέτη και διερεύνηση των φυσικών φαινομένων ο Αριστοτέλης την εφάρμοζε και στη μελέτη διαφορετικών θεμάτων π.χ. των πολιτικών θεμάτων.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, προκειμένου να ορίσει την έννοια «πόλη» ακολουθεί τον εξής συλλογισμό:

- κάθε πόλη βλέπουμε ότι είναι κοινωνία
- κάθε κοινωνία έχει συγκροτηθεί χάριν κάποιου αγαθού.
- Άρα: αφού όλες οι κοινωνίες αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό και η (κυριότατη απ' όλες τις κοινωνίες,) δηλ. η πόλη, αποβλέπει στο (κυριότατο από όλα) αγαθό.

Για το τελευταίο αυτό συμπέρασμα υπονοούνται οι προτάσεις:

(α) κάθε κοινωνία αποβλέπει σ' ένα αγαθό ανάλογα με το χαρακτήρα της.
 (β) οι κατώτερες / ατελέστερες κοινωνίες αποβλέπουν σε αντίστοιχα αγαθά και οι ανώτερες σε ανώτερα αγαθά, άρα η κυριότατη αποβλέπει στο κυριότατο.

Οι επιμέρους κοινότητες στοχεύουν σε κάποιο αγαθό, έχουν κοινό σκοπό, υπηρετούν ένα επιμέρους συμφέρον. Η πολιτική κοινότητα όμως ως ανώτερή τους στοχεύει στην ευδαιμονία όλων των μελών της, στο αγαθό που αναφέρεται όχι μόνο στο παρόν αλλά αφορά «άπαντα τον βίον».

B.2

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη για να ορίσουμε την πόλη πρέπει να εξετάσουμε το κύτταρο της πόλης, δηλαδή τον πολίτη. Και τον πολίτη πρέπει να τον εξετάσουμε από δύο απόψεις: πρώτα πρώτα, να δούμε ποιον πρέπει να ονομάσουμε πολίτη (τίνα χρή καλεῖν πολίτην ... σκεπτέον) και στη συνέχεια ποια είναι η φύση του πολίτη (τίς ὁ πολίτης ἐστί σκεπτέον). Η μετάβαση από την πόλη στον πολίτη, στην οποία ακολουθεί αναλυτική συλλογιστική πορεία, εξηγείται από τη φύση της πόλης ως όλου, μέρος του οποίου είναι ο πολίτης. Είναι όμως καθοριστικός ο ρόλος του για την πολιτική τάξη και, επομένως, είναι ανάγκη να αναζητηθούν τα χαρακτηριστικά του.

Η πόλη, το κράτος ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων (τῶν συνεστώτων ἐκ πολλῶν μορίων), όπως ακριβώς και όλα τα άλλα πράγματα που αποτελούν ένα όλον, ένα όλον όμως που έχει συντεθεί από έναν αριθμό διαφόρων μερών. Αν έτσι έχει το πράγμα, είναι φανερό ότι πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τη φύση του πολίτη (δηλαδή του μέρους), πριν αρχίσουμε την έρευνά μας για τη φύση του κράτους (δηλαδή του όλου που είναι συντεθειμένο από τέτοια μέρη).

Ακόμη, η φύση του πολίτη, όπως και η φύση του κράτους είναι ένα θέμα που προκάλεσε πολλές συζητήσεις. Για τον ορισμό της έννοιας πολίτης δεν υπάρχει ομοφωνία. Σήμερα ακόμη δεν υπάρχει μια κοινή συμφωνία πάνω σ' έναν ορισμό. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι το άτομο που σύμφωνα με τα κριτήρια μιας δημοκρατικής κοινωνίας ονομάζεται πολίτης δεν είναι πολίτης σε ένα ολιγαρχικό καθεστώς, όπου ισχύουν άλλα κριτήρια. Ο Αριστοτέλης προεσβύει την άποψη ότι η έννοια του πολίτη είναι κατ' ανάγκη διαφορετική σε κάθε πολίτευμα. Στη δημοκρατία ο πολίτης είναι το ιδιαίτερα σημαντικό και αναγκαίο

πρόσωπο για τον πολιτικό βίο και την άσκηση του πολιτεύματος. Αντίθετα στα άλλα πολιτεύματα ενδέχεται να είναι, δεν είναι όμως κατ' ανάγκην. Ο ρόλος, δηλαδή, του πολίτη προσδιορίζεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε πολίτευμα.

Η σχέση του πολίτη με την πόλη ορίζεται από τον Αριστοτέλη στην εξής φράση: «**ή γάρ πόλις πολιτῶν τι πλήθος ἔστιν**» (το κράτος είναι ένα σύνολο από πολίτες). Από τη φράση αυτή προκύπτει ότι το κράτος είναι το σύνολο, ενώ ο πολίτης είναι το μέρος αυτού του συνόλου. Παρακάτω ο Αριστοτέλης, αφού δίνει τον ορισμό του πολίτη (αυτός που έχει συμμετοχή στην πολιτική και δικαστική εξουσία), ορίζει και την πόλη ως ένα σύνολο από ενεργούς, συμμετέχοντες στα κοινά πολίτες, ικανοποιητικό για την εξασφάλιση της αυτορρυθμιζόμενης που οδηγεί στην ευδαιμονία. Άρα η σχέση τους είναι αμφίδρομη, γιατί ο πολίτης μπορεί και επιβιώνει και αποκτά μια ποιοτικότερη ζωή μόνο μέσα στα πλαίσια της πόλης, το δε κράτος υπάρχει και εξελίσσεται μόνο όταν το πλαισιώνουν πολίτες.

B3.

Στο απόσπασμα «**Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν... ἢ κοινωνία ἢ πολιτική**» δίνονται τα βασικά γνωρίσματα της πόλης, που ορίζουν το περιεχόμενο και τη σκοποθεσία της. Αναλυτικότερα, πόλη είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας, γιατί εμπεριέχει άλλες μικρότερες κοινωνικές μορφές (ποσοτική ανωτερότητα) και επιδιώκει το ανώτερο αγαθό από όλες τις υπόλοιπες (ποιοτική ανωτερότητα). Γι' αυτό και η πόλη χαρακτηρίζεται ως η **τελειότερη μορφή κοινωνίας**.

Σύμφωνα με το μεταφρασμένο απόσπασμα, η πόλη είναι το τέλος των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων, είναι η ολοκλήρωση της εξελικτικής πορείας των μικρότερων κοινωνιών (οικία, κώμη). Ο οίκος και η κώμη ολοκληρώνονται μόνο όταν γίνουν πόλεις. Η πόλη, επομένως, είναι μια κοινωνική οντότητα **τέλεια**. Μέσα στη λέξη αυτή ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη τέλος, μια λέξη που δήλωνε το σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δε δήλωνε ότι η δική μας λέξη τέλος· ίσα ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στη συγκεκριμένη, λοιπόν, περίπτωση του κειμένου μας το επίθετο τέλεια λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (οικία- κώμη-πόλις): με το νόημα αυτό η στιγμή της

ολοκλήρωσης δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης (η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση).

Η πόλη είναι τέλεια γιατί έχει ολοκληρωμένη **αυτάρκεια**. Η λέξη αυτάρκεια προκύπτει από το επίθετο αυτάρκης (< αυτός + ἀρκέω). Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης μας είπε καθαρά τι εννοεί με αυτή τη λέξη. Χρησιμοποιούμε, είπε, αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλει αγαθό, ότι και μόνος του κάνει τη ζωή άξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Στο δικό μας χωρίο η πόλις χαρακτηρίζεται τέλεια ακριβώς γιατί τίποτε άλλο δε χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η πόλις είναι αυτάρκης, μπορεί, δηλαδή, και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το εὖ ζῆν, η ευδαιμονία. Μια πόλις, λοιπόν, είναι αυτάρκης, αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοηθεί στην εμπορική της ανάπτυξη, αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες και αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και, προπαντός, απονομῆς της δικαιοσύνης, επομένως αν είναι ανεξάρτητη ή, με άλλα λόγια, αν δε χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές και ηθικές-πνευματικές-κοινωνικές ανάγκες της.

Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον ορισμό της πόλης που δίνει ο Αριστοτέλης στο χωρίο: «πόλιν δέ...ζωῆς», ότι δηλαδή πόλη είναι το σύνολο που αποτελείται από ενεργούς, συμμετέχοντες στα κοινά πολίτες με στόχο την αυτάρκεια, την αυτοτέλειά της, που είναι βασική προϋπόθεση της ευδαιμονίας της. Αλλά για να καταστεί αυτό δυνατόν, είναι απαραίτητη προπάντων η ύπαρξη ενός επαρκούς αριθμού πολιτών.

Τα **Επιχειρήματα** – Συλλογισμοί με τα οποία ο Αριστοτέλης αποδεικνύει τη θέση του, ότι δηλαδή η πόλη υπάρχει «εκ φύσεως», είναι τα εξής:

α) 1. Οι πρώτες κοινωνικές οντότητες (οικία – κώμη) είναι φυσικές υπάρξεις,

2. Η πόλη προέρχεται από τις πρώτες κοινωνικές οντότητες (προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών),

3. Άρα: η πόλη είναι φυσική ύπαρξη. «Η πόλη, επομένως, είναι κάτι που ήλθε στην ύπαρξη εκ φύσεως».

β) 1. Η φύση είναι η ολοκλήρωση κάθε πράγματος (αφού αυτό που λέμε φύση ενός πράγματος δεν είναι παρά η μορφή που αυτό έχει κατά τη στιγμή της ολοκλήρωσής του),

2. Η πόλη είναι το τέλος (η ολοκλήρωση) εκείνων (των πρώτων κοινωνιών).

3. Άρα: η πόλη είναι φύση, δηλαδή ανήκει στα πράγματα που υπάρχουν εκ φύσεως. «Η πόλη, επομένως, είναι κάτι που ήλθε στην ύπαρξη εκ φύσεως».

B.4 Από το σχολικό βιβλίο σελ. 178-179: «Επειδή διαβάζοντας τις ενότητες αυτές . . . οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την πόλη».

B.5

ενόραση - όρῶμεν
σύσταση - συνεστηκυῖαν
κατάσχεση - μετέχοντες
σύγκλητος - καλεῖν
κειμήλιο - συκειμένων
σκοπίμος - σκεπτέον
άρχοντας - ἀρχῆς
ἀφαντος - φανερόν
ρητό - λέγομεν
ἀφιξη - ἰκανόν

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Σχετικά με τις Ερμές δεν καταγγέλεται λοιπόν και από κάποιους μετοίκους και από υπηρέτες τίποτα, αλλά κάποιοι ακρωτηριασμοί άλλων αγαλμάτων που είχαν γίνει στο παρελθόν από νεότερους πάνω στη διάσκεδαση και στο κρασί και συγχρόνως ότι τελούνται τα μυστήρια σε σπίτια με σκοπό το χλευασμό τους . γι'αυτά κατηγορούσαν και τον Αλκιβιάδη . και επειδή πίστευαν αυτά όσοι ήταν περισσότερο δυσφραεστημένοι με τον Αλκιβιάδη, γιατί τους εμπόδιζε ώστε να μην εξουσιάζουν με σιγουριά το λαό και επειδή νόμισαν ότι, αν τον εξόριζαν, θα είχαν τα πρωτεία, τα μεγαλοποιούσαν και φώναζαν ότι και τα μυστήρια και ο ακρωτηριασμός των Ερμών έγιναν με σκοπό την ανατροπή της δημοκρατίας και τίποτα απ' αυτά δεν έγινε χωρίς τη

σύμπραξη εκείνου, αναφέροντας ως αποδείξεις τις υπόλοιπες αντιδημοκρατικές παρανομίες του στις δραστηριότητές του.

Γ2

τινά
ὔβριν
οὔσιν
μάλα
ἐπαιτιῶ
ὑποληφθεῖσι
ἐξελάῳεν
βοᾶν
ἔσται
πεπράχθω

Γ3α.

περί τῶν Ἑρμῶν: εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς στο μηνύεται
ὑπό νεωτέρων: εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο
γεγενημένα

τά μυστήρια: υποκείμενο στο ποιείται (αττική σύνταξη)

τόν Ἀλκιβιάδην: αντικείμενο στο ἐπητιῶντο

δήμου: γενική αντικειμενική στο καταλύσει

αὐτοῦ: γενική υποκειμενική στο παρανομίαν

Γ3β.

Υπόθεση: Εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν

Απόδοση: πρῶτοι ἂν εἶναι

Εἶδος: απλή σκέψη του λέγοντος